

SHIVAJI UNIVERSITY HISTORY CONFERENCE
SELECT RESEARCH PAPERS

शुवाकी वलदुडरडर डतलरसर डरलषद
नलवडक
शुधनलडंध संग्रह

शुवाकी वलदुडरडर डतलरसर डरलषद डुरकशरन
डुडुवररी २०११

शिवाजी विद्यापीठ इतिहास परिषद, (रजि.) कोल्हापूर

(संस्था नोंदणी क्र. महाराष्ट्र / १०५७६-१९९५ आणि
सार्व विश्वस्त संस्था नोंदणी क्र. एफ. १०४६७-१९९५)

निवडक शोधनिबंध संग्रह

(१५ वे वार्षिक अधिवेशन फेब्रुवारी, २०१०)

संपादक

प्राचार्य डॉ. टी. एस. पाटील

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय
हुपरी, ता. हातकणंगले, जि. कोल्हापूर

डॉ. अवनीश पाटील

इतिहास विभाग
सौ. मंगलताई रामचंद्र जगताप
महिला महाविद्यालय, उंब्रज,
ता. कराड, जि. सातारा

प्रा. भरतभूषण माळी

क्रांतिसिंह नाना पाटील महाविद्यालय, वाळवे
ता. वाळवा, जि. सांगली

शिवाजी विद्यापीठ इतिहास परिषद, कोल्हापूर, २०११

सर्व हक्क प्रकाशकाधीन

प्रथमावृत्ती
फेब्रुवारी, २०११

प्रकाशक

प्राचार्य डॉ. तुकाराम शंकर पाटील
अध्यक्ष, शिवाजी विद्यापीठ इतिहास परिषद, कोल्हापूर.
द्वारा : इतिहास विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

मुद्रक

भारती मुद्रणालय
८३२, ई, शाहूपुरी ४ थी गल्ली, कोल्हापूर - ४१६ ००१.
दूरध्वनी : ०२३१ - २६५४३२९

ISBN 978 - 81 - 909228 - 1 - 0

किंमत रु. ३००/-

---

* या शोधनिबंध संग्रहात व्यक्त झालेल्या मतांशी वा निष्कर्षांशी संपादक मंडळ वा इतिहास परिषद सहमत असेलच असे नाही.

शिवाजी विद्यापीठ इतिहास परिषदेच्या
संकल्पनेचे बीज ज्यांनी रुजविले,
त्याच्या अंकुरास वैचारिक कृतीशीलतेचे
खतपाणी देऊन परिषदेचे
डेरेदार वृक्षात रूपांतर करण्यासाठी सर्वस्व वेचले
आणि वयाची षष्ठब्दी पूर्ण होत असतानाही
एखाद्या युवकाच्या उमेदीने
सतत कार्यरत असलेले
आपले ज्येष्ठ सन्मित्र
मा. डॉ. अरूण भोसले
यांना हे संशोधन पुष्प
सादर अर्पण !

शिवाजी विद्यापीठ इतिहास परिषद, कोल्हापूर
आश्रयदाते सभासद

१. मा. श्री. जयंत राजाराम पाटील
कासेगांव, ता. वाळवा, जि. सांगली.
२. मा. प्राचार्य य. ना. कदम
'इंद्रधनुष्य', विजयनगर कॉलनी, कदमवाडी रोड,
कोल्हापूर - ४१६ ००३.
३. मा. श्री. सुरज रोहिदास वाघमारे
आटपाडी, जि. सांगली.
४. मा. प्रा. डॉ. मधुकर जगन्नाथ जाधव
'मधुबन', गोळीबार मैदान, फलटण, जि. सातारा.
५. मा. प्रा. शिवाजीराव सुभाना शिंदे
राजारामपुरी ५ वी गल्ली, कोल्हापूर.
६. डॉ. सौ. सुशिला बाळासाहेब ओडेयार
'लक्ष्मी' मगदूम लॉन शेजारी,
गजानन महाराज नगर, कोल्हापूर.
७. प्रा. डॉ. अरुण रामराव भोसले
'विधाता' शाहू कॉलनी, कारंडे मळा, कोल्हापूर.
८. डॉ. सौ. नंदा दशरथ पारेकर
रश्मी अपार्टमेंट, ई वॉर्ड, रूईकर कॉलनी, कोल्हापूर.
९. डॉ. सौ. भाग्यश्री महादेव जाधव
स. शंकरराव मोहिते पाटील महाविद्यालय,

शिवाजी विद्यापीठ इतिहास परिषद, कोल्हापूर.

कार्यकारिणी (२००९-२०११)

मा. प्राचार्य डॉ. टी. एस. पाटील	- अध्यक्ष
मा. डॉ. सौ. मंजिरी कुलकर्णी (मुंगळे)	- उपाध्यक्ष
मा. डॉ. अवनीश पाटील	- कार्यवाह
मा. प्रा. सुरेश शिखरे	- सहकार्यवाह
मा. प्रा. भरतभूषण माळी	- खजिनदार
मा. प्रा. डॉ. एम. ए. लोहार	- पदसिद्ध सदस्य
मा. प्रा. सदाशिव मोरे	- सदस्य
मा. डॉ. सौ. मंजिरी कुलकर्णी	- सदस्या
मा. प्राचार्य डॉ. विजय नलवडे	- सदस्य
मा. प्रा. भास्कर कदम	- सदस्य
मा. प्रा. डॉ. अरुण भोसले	- स्वीकृत-सदस्य
मा. डॉ. जयसिंगराव पवार	- स्वीकृत-सदस्य
मा. प्राचार्य य. ना. कदम	- स्वीकृत-सदस्य

अनुक्रमणिका

१. संपादकीय	दहा
२. डॉ. सौ. नंदा पारेकर.....	१
अशोकाच्या राजाज्ञाची सद्यस्थितीतील प्रस्तुतता	
३. रोहिणी हाके	११
खिद्रापूरचे शिल्पवैभव सुरसुंदरी	
४. डॉ. कविता गगराणी	१८
मलिक मुहम्मद जायसीच्या 'पद्मावत' मधील	
५. प्रा. सौ. सुमन केंद्रे.....	२४
उदगीर एक ऐतिहासिक नगर	
६. अस्मिता वेलहाळ	३१
डॉ. वि. गो. खोबरेकर आणि कोकणचा इतिहास	
७. देवेंद्र खणे	४१
कागलकर घाटगे घराणे व विजापूरची आदिलशाही	
८. अनिल कुंभार	४८
महादजी शिद्यांचा विश्वासू सरदार- अबुजी इंगळे	
९. डॉ. सौ. एम. डी. उदगांवकर	५५
एक शूर व पराक्रमी मराठा सरदार 'गोविंद हरी पटवर्धन' (१७१९-१७७२)	
१०. तानाजी हवालदार	६०
१८ व्या शतकातील एक यशस्वी मराठा सरदार- राणोजी शिंदे	
११. डॉ. चंद्रवदन नाईक	७०
कर्तबगार स्त्री द्वारकाबाई घोरपडे कापशीकर	
१२. डॉ. सौ. नलिनी ओवाळे	७५
बर्हिजी घोरपडे	
१३. डॉ. सौ. आरती नाडगोंडा	८२
सिध्दोजीराव (निपाणीकर) व छत्रपती संबध	
१४. प्रा. निवासराव वरेकर	९०
सातारा शहराचे शिल्पकार छ. प्रतापसिंह राजे	

आठ

१५. वैशाली कांबळे ९५
उपेक्षित स्त्री कैवारी-पंडिता रमाबाई
१६. देविकाराणी पाटील १०६
संस्थानकाळातील कंळबा पाणीपुरवठा योजना चिकित्सक अभ्यास
१७. डॉ. एस. एम. गावडे १११
फलटण संस्थानाबाहेरील शैक्षणिक विकासास श्रीमंत मालोजीरावांचे योगदान
१८. प्रा. सी. पी. कुरणे ११६
राजर्षी शाहू महाराज आणि भटक्या विमुक्त जाती
१९. प्रा. संतोष कदम १२४
सत्यशोधक जलशांचे सामाजिक प्रबोधनासाठी योगदान
२०. अर्चना जाधव १३०
कोल्हापूरातील वैदिक विद्यालय: एक दृष्टीक्षेप
२१. राणी पाटील १४२
कोल्हापूर संस्थान प्रजापरिषद चळवळीतील एक राजकीय नेतृत्व.
त्र्यं. सी. कारखानीस
२२. सिंकदर शिंदनाळे १५०
पंडितप्पा चिकोडी यांचे ब्राह्मणेतर चळवळीतील नेतृत्व : एक अभ्यास
२३. V. D. Malge १५९
Horse and Cattle show at Chinchli of 1894
२४. प्रा वसंत ढेरे १७१
छ. शहाजी महाराज (कोल्हापूर) यांच्या जीवनातील वादळ : दत्तक प्रकरण
२५. डॉ. एस. पी. शिंदे १८४
बाळासाहेब भारदे यांचे राजकीय कार्य (१९३७ ते १९९७)
२६. डॉ. अवनीश पाटील १८९
इंदुप्रकाश साप्ताहिकातील दोन लेख
२७. प्रा. सुरेश शिखरे १९५
कोल्हापूरातील, वस्तुसंग्रहालय व श्री शहाजी छत्रपती वस्तुसंग्रहालयातील
शस्त्रास्त्रांचा अभ्यास
२८. वैशाली घोलप २१३
एक अजरामर हुतात्मा - परशुराम घागे
२९. रणजीत माने..... २१८
निपाणी येथील तंबाखू आंदोलन - १९८१

३०. डॉ. सौ. मंजुश्री घोरपडे २२४
कोल्हापूर स्पोर्ट्स असोसिएशन
३१. वृशाली भोसले २३२
कोल्हापूर शहरातील नेमबाजी - एक ऐतिहासिक अभ्यास
३२. डॉ. सौ. सुमन शिरगावे २४१
श्री मौनी विद्यापीठ, गारगोटी या शिक्षण संस्थेचा इतिहास (१९४६-२००९)
३३. लक्ष्मी भोसले २४९
रयत शिक्षण संस्थेची 'कमवा आणि शिका योजना -
विशेष संदर्भ : छ. शाहू महाविद्यालय, कोल्हापूर (एक ऐतिहासिक अभ्यास)
३४. प्रा. बी. पी. चव्हाण..... २६३
भटक्या-विमुक्तातील बेलदार समाजाचे स्थान
३५. शुभांगी माने २६८
कोल्हापूर जिल्हातील कृषी जलसिंचनाचा विकास (१९६० ते २०००)
३६. प्रा. सुषमा जाधव २७७
महाराष्ट्राच्या सहकार चळवळीतील बा.बा. पाटील यांचे योगदान
३७. डॉ. प्रा. कु. बोधले सी. एस. २८६
सांगली जिल्ह्यातील पलूस तालुक्याची
महात्मा गांधी तंटामुक्ती मोहिम : एक अभ्यास
- विशेष सत्र**
३८. डॉ. सौ. नंदिनी रणखांबे २९७
संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीतील शंकरराव मोरे यांचे योगदान : एक अभ्यास
३९. इंद्रजित भोसले ३०३
संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीतील शंकरराव देवाची भूमिका
४०. संगिता पवार ३०९
महाराष्ट्र निर्मितीमध्ये मा. नाम. यशवंतराव चव्हाण यांची भूमिका
४१. भरतभूषण माळी..... ३१४
संयुक्त महाराष्ट्र चळवळ व काही प्रश्न